

MAJDAGAR PÅ OMBERG 1940

Tåget söderut klockan fem f. m. från Centralen, det s. k. tidningståget, glider ut i den solstinna majmorgonen. Riddarfjärden ligger gassande blank, stadshusets nordostbelysta fasad tycks ha ryckt alldeles inpå järnvägsbron och Västerbron där i fjärran är en skinnande silverbåge. Kornhamnstorfs fina gamla trappgavelhus skymta förbi och försvinna . . .

Dagen förut kom sommarvärmern till Stockholm lika plötsligt som vårvärmen inträffade den första april. Kanske skulle den bli lika kortvarig. En brinnande längtan efter Omberg smög sig på mig, en obetvinglig längtan att glida genom Tåkerns vassar, att se brusanarna slåss på sankängarna vid Källstad, att se aftonsolen förgylla Alvastra kloster, att från Ombergs hjässa se fullmånen gå upp över en mörklagd östgötslätt . . .

Alltså sitter jag på tåget ilande mot mitt hägrande mål. Vårlandskapet ligger nytvaget i källklar luft. Den brännande solen är ett tändstift, som spränger alla knoppar och höljen. Björkarnas rika hängeskrud står som guld bakom gårdsgårdarna, våra ursvenska gam-

la gårdsgårdar, vilka snart äro en saga blott. Nationalekonomin förbjuder sådant slöseri med virke. Taggtråd är tidens lösen. Vitsippsfälten bli allt större, över järnvägsbankarnas lysande maskros mattor vingla hundratals kålfjärilar. Vi lämna den ena stationen efter den andra, där namnskytarna äro blinda under stadiga brädskydd. Och var gång jag ser denna påminnelse om det stora hotet och minns hur det kändes i vintras att i öppen terräng ligga under anfallande ryska bombeskadror smyger sig något styggt och ångestfyllt in i sinnet. Jag granskar det sköna, idylliska landskapet från luftskyddssynpunkt . . . och det känns så tryggt när tät granskog växer alldeles inpå kupéfönstren! Men ändå! Med sol i hjärtat ser jag trakten vidga sig och bli stora, vida åkrar och fält. Överallt sätts potatis i rödbruna plogfåror. Svällande säckar äro utplacerade över åkrarna. Folkets blå arbetsställ stå så vackert mot jorden. En hussvala, den första jag sett i år, skummar lågt över marken i den dallrande värmen.

På avstånd höja sig skorstenar och torn i landskapets första och största stad. Åter lämna vi den bakom oss. Över höga guldvassar fladdra silvertärnor mot djupblått vatten och kabbelekan glänser i strandkanter och diken. Guld och blått, svensk vår. När man i Mjölby flyttat över till den lilla motorvagnen f. v. b. till Hästholmen öppnar sig plötsligt landskapet till den vida, härliga östgötaslätten. Jag får en känsla av att med jubel rusa rakt in i dess famn . . . Intill järnvägen

Foto R. Björlingson.

lyfter en storspov, tar några vingslag över spirande glest vete, fäller lugnt. Vid gårdarna flamma lönnarna i nytänd grönska och långa, kala almalléer stå likt soldater på vakt. På stationernas norrsida växa granhäckar som snö- och stormskydd. Vita kyrkor med svarta torntak komma in i bilden, glida undan. Och så! I fjärrblånande majestät höjer sig Omberg där i väster vid synranden. Det ligger på vakt över denna rika bygd . . . Bortom Svanshals blänker Tåkern i mattblå strimmor. På ett gärde skumpar ett guldbrunnt litet föl för brinnande livet efter modern, som lugnt knogar vid ringharven. Det känns så gott att se jorden brukas. Allt högre stiger Omberg på himmeln, dess ljusa rågångar och fyrkantiga fält börja synas, de där fälten som jag första gången trodde vara ängar, men vilka visade sig vara lärkträdsbestånd. Nu framträder det gamla sandtaget vid bergets fot intill landsvägen, rågtegarna på sydslutningen breda ut sig som randigt grönt siden och nedanför glittrar Vättern, blixtrande blå. Vid Hästholmen byter jag åter till den lustiga, eldröda vagnen, som går upp till Vadstena, och vid Alvastra stiger jag ur och är med en djup suck av förtjusning framme vid min resas mål.

Det gamla hotellet bland de höga, obeskurna fruktträden är sig otroligt likt. I matsalen på byffén stå de två glastrumpeterna fyllda med punsch så som de alltid stått. De lära ha stått där sedan långt före sekelskiftet. Ingenting är förändrat. En fast punkt i en snurrande världskarusell. — Våra bin ha dött, säger

den gamla värdinnan, snön låg en halvmeter över kurnorna. Det har varit så rysligt kallt. Vättern gick upp för fjorton dar sen. Och först i går blev det lite grönt. Hastigt byter jag till lättaste sportkläder, termometern visar $+23^{\circ}$ i skuggan, och skyndar upp mot bergets lockande stigar. Invid vägen i förlängningen av Dags mosse går en ljushyllt, bredaxlad, smalhöftad son av bygden och plöjer. Fet, svart fylla. — Här ska sås better, svarar han på min fråga. Det säger något om jordmånen, att betor trivas så långt norrut.

Solen steker. Mark och växtlighet ånga av vårens starkaste vällukter. Bokdungarna äro sagolika, där de stå som nyss utrullade jättebräken. Lärkträdens späda barr bilda ett genombrutet tak över Ombergs ljuvliga blåsippor, vilka i täta klungor kransa trädstammarna. Stora, blå, helvita, röda i alla nyanser . . . ingenstans finnas blåsippor som här. Ideligen kila kopparormar över stigen. Var gång frestas man att ta dem och hålla dem i handen. De äro så lena och smidiga, fascinerande. Även huggormar i alla storlekar och färger är det så gott om att man tror sig vandra på en skärgårdskobbe. Mitt på stigen ligger en liten död näbbmus. Han tycks ha dött sotdöden, hans mörkgrå sammetspäls är oklanderligt slät.

Kring popplarnas smala bladstrutar bolmar hartsdoften söt och hetsande. En rödstjärt kommer störtflygande från någonstans och sätter sig i en ungbjörkstopp. Han är grann med sin blågrå hjässa, sin kolsvarta haklapp och sin i övrigt lackröda skrud. Ung

hane i vårdräkt. En gök ropar bland bokarna, en annan svarar, en tredje, en fjärde. En kör av gökar. En duvas kutter tränger lågt och smeksamt genom skogen. Annars är det ganska tyst i middagshettan.

Under de mörka, väldiga granarna växa vitsipporna så tätt att de tyckas blomma i lager ovanpå varandra. På somliga ställen äro de djupröda, en följd av jordens ymniga kalkhalt. Ut över stigen hänga den ludna lungörtens röda och violetta blomtrattar. Aldrig har blomprakten varit så överväldigande som denna vår. Från de hundraåriga bokarna stiger vägen knagglig och ojämn rakt upp till Hjässan. Och när skogen slutar och man träder fram på den gräsvuxna platån är det som om man steg in i himmelriket med den vårfagra jorden djupt inunder. Det är en levande tavla, som ständigt är sig lik, som skiftar med varje minut dygnet runt och som man aldrig i livet kan se sig mätt på.

Ombergs hjässa är kal, nättopp den enda kala fläcken på den väldiga skogvuxna bergshöjden. Mitt på den öppna platsen har en monumental ask trotsat alla stormar och sträcker vresvuxna grenar mot skyn. Mitt emot varandra på stammen hänga två stora korgar och på ett plakat ovan dem står med jättebokstäver: AKTA NATUREN! KASTA PAPPER OCH SKRÄP I KORGEN!

I söder och väster syns Vätterns dimblå yta, vilken vid synrandens värmedis flyter ihop med himmeln. I nordost skymtar Tåkern omgiven av oregelbundna, oerhört breda vassbälten. Och däremellan från söder

till norr breder sig slätten med städer och byar, kyrkor och gårdar, skogsdungar och milsvida fält. Rakt nedanför mig, där jag vilar mig på brantens kant, ligger ett hårt avverkat lärkträdsbestånd. De höga kraftiga träd som lämnats kvar likna brinnande ljusgröna facklor, vilka med jämna mellanrum stuckits ned i marken. Bortom dem avtecknar sig granskogens svarta, vasstandsågade rand mot den solbländande vidden. Jag bara ser och ser . . .

Men jag vill fortsätta min vandring över välkända vägar och utforska om bokdungarna vid Höje äro sig lika och om Stocklycke äng är samma paradys som förr. På väg ned från Hjässan fladdrar en makaonfjäril i gulsvart prakt kring mig. Vårskogarna äro makalösa. Den häftiga värmen är som en trollstav över träd och örter, de explodera till liv. Jag kommer till en söderglänta fylld med de blåaste violer och mellan träden synas flikar av Vättern likt mattblå speglar. Så följer en hög pelarsal av ungbokar, vilkas nyspruckna löv sväva mellan kronorna som horisontella, gröna rökslingor, medan marken visar samma slingemönster i tätt hopade vitsippor. Stocklycke och lövängarna däromkring äro en enda gyttring av blåsippor, violer, desmeknopp och lungört. Ett rus av färger. Jag drar mig för att trampa på blommorna, jag har lust att ta av mig skorna och gå barfota bland dem. Och jag tänker som den gamle Rågöbon när han första gången satte fot på svensk mark: Den jorden borde man kyssa, inte trampa på!

Foto C. G. Rosenberg.

Efter flera timmars vandring kommer jag ned ovanför Strand och fortsätter vägen runt Ombergs fot mot Alvastra. Slånäckarna äro översållade av runda vita kulor och enstaka blommor glimma på körsbärsträden. Solen faller rakt på klosterruinens gavel med det höga spetsbågefönstret, just så som jag längtat att se det bland de månghundraåriga bokarna. Guldgul kabbeleka speglar sig i den mörka dammen där utanför. Här är helig mark.

*

På aftonen vill jag se solen sjunka bortom Vättern och fullmånen stiga över slätten. Det är högsommarljunt i luften. Poppelångorna hänga med bedövande sötma över stigen. Den lilla döda näbbmusen rör på sig. Jag lutar mig ned och hör ett gnisslande ljud som av små sågar, ett otäckt ljud. Fem svarta dödgrävare med brandgula tvärränder ha så brått, så brått att mylla ner sitt byte. De skovla undan jorden, de knoga så att näbbmusen häver sig högt. Hela skogen genljuder av taltrastarnas sång från grantopparna. Rödhakarna börja sin gnisslande inledning. Ombergs rödhakar! De stå i särklass. Deras vemodiga visa klingar högre och klarare än någon annanstans. Över stigen genom kärren dansa myggen i grå pyramider. Vinande fara de undan, när jag går rakt igenom dem, för att omedelbart åter sluta sig i pyramid. Gökarna ropa i alla väderstreck. Och alla dessa ljud tjäna endast att framhäva den djupa, fridfulla aftontystnaden.

När jag hunnit upp på Hjässan och vänder mig om är solen ett dalande eldklot, som hastigt närmar sig Västergyllens gråblå land bortom Vättern. Över den stilla vattenytan leder en bred blodväg bort till den, där den som ett bloss, utan strålar, utan glöd, bleknar i ett dis av hetta. Den smälter in i det blå töcknet och är borta. Det blåser upp, en len varm sydost. Vattenspeglens glimmar med en djupare färg än den ljusa himmeln. Jag sätter mig och låter blicken glida över slätten, den vida famnande slätten. I kikaren ser jag ett par vita svanar flyga tungt och sävligt över Tåkerns gula vassar. Tidigt i morgon skall jag resa dit. Ur mossarna vid Ombergs fot ryker det från marken kring husen. Inte ett ljus syns. De planterade grandungarna tåga fram över fälten lik en Dunsinans skog. Rödhakarna skrika högt, deras gnissel ekar mot söderbranten. Långt där nere ligga vedtravar staplade tätt intill varandra likt stockar i en älv. Enstaka hundskall tränga upp fjärran ifrån. Ur lummiga träd lysa vita kyrktorn. Där ligger Rök och på en höjd vilar Stora Åby, som med långhusets och tornets svarta tak liknar en vitbröstad lom. Och snett nedanför ligger Heda, där himladrottningen talar med röda läppar av trä. Kulturen vilar förtätad över hela denna bygd. Där nere i Dagsmossen för 4500 år sedan stakade stenåldersmännen i urholkade trädstammar ut från sina pålbyggnader för att jaga storvilt på Ombergs sluttningar. Man har funnit äpplen bland resterna från den tiden. Där ute på slätten har blotats till årstidens gudar, där ha

blodiga fejder stått, där ha fromma hedningar tänt våreldar till vädrets och fruktbarhetens makter, där ha fromma pilgrimer vallfärdat till Alvastra kloster . . .

Granarna börja svartna, gräs och björkar lysa gyllengröna. Rödhakarna jubla för fullt i den varma majnatten. En ko råmar, ljudet stiger med vinden uppåt berget. Långt i söder dånar en flygmaskin, en mullrande åska på avstånd. Ur det skifferblå töcknet bortom Tåkern föds en blodmåne. Långsamt höjer den sig över horisonten, hänger som ett rött sigill på blått pergament över en mörklagd bygd, sådan den tett sig långt i hedenhös. En vision.

På skumma stigar går jag snabbt nerför berget. Kring kiosken vid landsvägen där nere samlas traktens ungdom. En manlig tjusaruppenbarelse på cykel kommer susande under bokarna. Han är klädd i ljust turkosblå kostym och har *skär* hatt med platt tillbucklad kulle. Hatten stupar över näsan och vänster öga. Ung hane i vårdräkt. Den ornitologiska terminologin sitter i.

Någon mörkläggningsfinns inte. Man lägger sig när man inte längre ser utan lyse. Månen står som en dukat utanför mitt fönster när jag drar ned rullgardinen.